

6. Gala, 37/2004; 43/2006.
7. Live, 4/2007.
8. Newsweek, 16.06/2007; 16.03/2008; 08.11/2009.
9. Österreich Spiegel, 3/2009.
10. People 29.12/2004-05.01/2005.
11. Politische Studien, 2/2001.
12. The Times 30.05/2001.
13. The Times Magazine 22.12/2001.

Резюме

Стаття присвячена розкриттю специфіки взаємодії учасників комунікації в сучасному публіцистичному інтерв'ю. Шляхом аналізу інтерв'ю сучасної німецькомовної та англійської преси виокремлено неконфліктні та конфліктні стратегії респондента: мовленнєву стратегію надання інформації та мовленнєву стратегію вираження точки зору, які залежать від бажання чи небажання надати інтерв'юєру суспільно важливу інформацію. На прикладі німецької та англійської мов охарактеризовано тактики респондента (складові стратегій), які спрямовані на реалізацію комунікативного наміру та прагматичної настанови респондента.

УДК 81'22 (811.161.2+811.111): 81'37

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ АКСІОНОМЕНІВ

Сорока Т.В.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Постановка проблеми. Лінгвістичне дослідження системи філософсько-світоглядних, наукових, громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових та естетичних цінностей в сучасних українській та англійській мовах пов'язане з розробкою теоретичних та практичних проблем загального та зіставно-типологічного мовознавства, а найголовніше – наукового розгляду національної специфіки мови через вивчення лексичної семантики аксіологічних категорій з точки зору маніфестації ними навколишньої дійсності у фрагментах мовної картини світу соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні семасіологічні розвідки акцентують увагу на дослідженні великих груп слів, пов'язаних між собою в межах не лише лексико-семантичного поля як специфічного угруповання слів, а й матриці як фрагмента лексичної системи і моделі семантичних зв'язків слів певної мови.

В низці статей, присвячених аналізу мовної об'єктивації аксіологічних категорій духовної культури українського та англійського народів [2; 3; 4], викладено результати авторського наукового дослідження співвідношень за спільними семантичними ознаками груп аксіономенів¹ окремо як з найвищим і середнім ступенем полісемії, так і моносемантів на матеріалі двох мов із застосуванням матричного підходу. Однак, і досі не розв'язаним залишається питання щодо типів зв'язків між українськими та англійськими аксіономенами різних ступенів полісемії.

Постановка завдання. Мовний характер аксіономенної лексики сучасної української мови передається за допомогою 157 іменників, переважна більшість яких полісемічні, та 749 їхніх лексичних значень. Досліджувана лексика на позначення духовних цінностей в сучасній англійській мові кількісно менша за українську і нараховує 150 мовних одиниць, яким відповідають 1192 семи. Списки ціннісно-обумовлених реєстрових одиниць, отриманих шляхом суцільного аналізу Словника української мови в 11-ти томах і Великого Оксфордського словника в 12-ти томах [6; 7], кваліфікуємо як лексико-семантичні класи мовних засобів вираження аксіологічного знання українського та англійського етнолінгвокультур, що займають почесні місця в досліджуваних мовних системах.

Мета дослідження полягає в розкритті системних семантичних зв'язків, заснованих на спільності, близькості або протилежності змісту сем українських та англійських аксіономенів у межах матриць неспоріднених мов.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи семантику слів на позначення цінностей через розкриття їхніх системних зв'язків, виділяємо наступні типи відношень: “*входження*”, “*сходження*” і “*розходження*” [1], які, в свою чергу, діляться на підвиди:

I. “*Входження*” – це тип зв'язку, який базується на спільності сем. Його підвиди: а) *гіперо-гіпонімічний* (родо-видовий) зв'язок, який передбачає, що обидві одиниці мають однакові семи, однак видова одиниця включає також одну або декілька конкретних сем. Напр., аксіономени *довершеність* і *майстерність* характеризують повноту позитивних людських якостей (спільні семи “*висока якість, довершеність*”, “*ступінь досконалості*”), однак видова мовна одиниця *майстерність* різниться семою “*умілість, вправність*”, що розкриває добрі навички до чогось. Аксіономени *life* і *vitality* пов'язані через сему “*animation*” (жвавість; життя, життєдіяльність), в той час як видова лексема *vitality* диференціюється семою “*ability, capacity*” (здібності, здатність (до чого-небудь, на що-небудь)).

Збігаючись за значенням прихильності, любові, відданості (“*affection, attachment*”), гіперонім *love* і гіпонім *devotion* відрізняються один від одного вказівками на пристрасну прихильність (*love*: “*passionate affection*”), втілення давньогрецького міфологічного бога кохання Еросу або Купідона (*love*: “*a*

---

¹ *Аксіономен* (від грецького *ἀξία* – “цінність” і латинського – *nomēn* – “ім'я, назва”) - термін, уведений в науковий обіг автором статті для позначення найменування цінності.

personification of sexual affection, as Eros or Cupid") та релігійне завзяття (*devotion: "religious fervor"*).

Гіперо-гіпонімічний зв'язок установлюється також між аксіономенами *grace* і *beauty*, які мають спільну сему "*charm*" (чарівність, шарм; привабливість), однак видовою лексемою *beauty* (красуня) позначається дуже красива молода дівчина або жінка ("*a very attractive and well-formed girl or woman*"). У порівнянні з англійськими прикладами українські аксіономени *краса* і *грація* однаково вживаються для називання "*красунею*" вродливої дівчини, жінки, проте гіпонімічний елемент *грація* відрізняється від гіпероніма *краса* семою "*витонченість*".

б) *перетин* передбачає, що лексичні одиниці на позначення цінностей мають спільні та відмінні семи. Так, відповідно до багатofункціональних еквівалентних сем "*вигук*" і "*exclamation*", українські (*Бог, віра, доля, здоров'я, людина, слава, щастя*) й англійські аксіономени (*soul, faith, beauty, God, peace, goodness, health*), вживаючись у складі фраз, семантизуються як вольові або почуттєві вияви. Лексичні одиниці *spirit, love, style, soul, space, memory, morality, glory, patience, vitality* пов'язані через сему "*another word for*", виступаючи словами-замінниками. Наскрізна ідея декларування добра як позитивного фактора життєдіяльності людей проходить крізь перетин лексичних значень аксіономенів двох мов за відповідними семами: *честь, слава* ("добре ім'я"); *благо, благодать, благополуччя, блаженство, добро, користь, щастя* ("добро, щастя"); *mercy, good, charity, benevolence, goodness, humanism, generosity* ("kindness" – доброта);

в) *синонімічний зв'язок* передбачає перетин та гіперо-гіпонімічний зв'язок між одиницями, які належать до спільного чи сусідніх ієрархічних рівнів. Напр., іменники *доброчесність, чесність* і *порядність* мають однакові семи "*властивість/якість за значенням*", "*втілення чесності, порядності*", однак, значення лексеми *доброчесність* розкривається за рахунок семи "*позитивна риса, якість*", а *чесність* – "*ставлення*". Слова *знання* і *компетентність* об'єднані синонімічним зв'язком через спільну сему "*поінформованість, обізнаність*"; крім того, іменник *знання* тлумачиться як "*рівень пізнання*", "*достовірні відомості*", а семантика слова *компетентність* розкривається через сему "*властивість/якість за значенням компетентний*". Аксіономени *благоговіння* і *благочестя* пов'язані семою "*побожність, набожність*", яка встановлює синонімічний зв'язок. На відміну від лексеми *благоговіння*, що додатково експлікуються як "*зовнішній вияв поваги*", "*ставлення*", слово *благочестя* семантизується як "*додержання приписів релігії*", "*православна віра, православ'я*".

Семою "*aid*" (допомога; підтримка) перетинається пара синонімів *benevolence* (добррозичливість; благодійність) і *charity* (благодійництво, доброчинність), в якій гіперонім *benevolence* додатково тлумачиться як податок ("*tax*"), а гіпонім *charity* – як неупереджена любов ("*impartial love*");

г) *градуальний зв'язок* об'єднує синонімічні одиниці, що вказують на різні ступені або рівні позначуваного поняття і відрізняються семами типу "дуже", "незначне", "максимально". Напр., іменники *щастя* і *блаженство* характеризують

певні рівні цих станів (спільна сема “добро, щастя”), однак **блаженство** різняться семами “велика насолода”, “раювання”, розкриваючи вищий ступінь задоволення. Аксіономени **blessing** (блаженство, щастя) і **felicity** (блаженство) однаково маніфестують відчуття глибокого вдоволення (“bliss”), викликаного Божою милістю (**blessing**: “favour bestowed by God”) або перебуванням у стані великого щастя (**felicity**: “great happiness”);

д) **партитивний зв’язок** передбачає, що досліджувані аксіономени позначають відповідні цінності в цілому і їхні частини через зв’язок між семами в лексичних значеннях, а також характеризуються здатністю в словникових дефініціях виступати взаємними визначниками. Наприклад, **врода** є частиною **краси**, пов’язуючи семи в лексичних значеннях цих іменників: “краса, вродливість” (**врода**), “гарна, приваблива зовнішність; врода” (**краса**). Перша сема десятизначного аксіономена **свобода** (“відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень; воля”) підтверджує той факт, що слово **свобода** є частиною семантики шістнадцятизначного аксіономена **воля**, який, в свою чергу, тлумачиться через сему “свобода, незалежність”.

Партитивність між англійськими аксіономенами **luck** (удача) і **fortune** (щастя; удача) визначається спільною семою “good fortune” (щастя, удача, везіння) (Пор.: **fortune**: *luck, especially good luck*; **luck**: *something fortunate that happens to somebody*), але в кожному окремому випадку має місце додаткове непряме значення, як-от: майно, статок (**fortune**: “property”) та факт, подія (**luck**: “fact (of), event”);

II. Під “сходженням” маємо на увазі зв’язок, заснований на близькості змісту сем. Сходження включає такі різновиди:

а) **фазовий зв’язок** виявляється через семи, які вказують на початкову та кінцеву фазу. Так, семою початкової фази “напря́м” як шлях розвитку чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища об’єднані лексичні значення аксіономенив **доля** (“напря́м життєвого шляху людини”), **дух** (“загальний напря́м думок”), **наука** (“напря́м у якій-небудь галузі знань, названий ім’ям його засновника”), **раціоналізм** (“напря́м у теорії пізнання, який вважає розум єдиним джерелом і критерієм пізнання”), а заданий курс (сема “course”) сприяє розвитку життя (**life**), прогресу (**progress**) та кар’єрі (**career**).

Сема “source (of)” (джерело, основа; початок, першопричина) характеризує лексичні одиниці **pride, authority, comfort, care, hope, felicity**, а “enthusiasm” - слова **spirit, love, devotion**, акцентуючи увагу саме на первинному бажанні людини здійснити що-небудь.

Сутність кінцевої фази розкривається семою “добрі вчинки, наслідки, результати”, яка є спільною для полісемантів **добро, користь, справедливість, удача, успіх**, або семами “дозвіл, зняття заборони”, “творча знахідка, досягнення”, характеризуючи в першому випадку аксіономени **воля, добро, право, свобода**, а в другому – **удачу, успіх, щастя**. Семою кінцевої фазової дії “achievement” (досягнення) об’єднано лексеми **success** і **career**, а семою “approval, sanction” – аксіономени **authority** і **blessing**, констатуючи офіційний дозвіл, санкції влади (**authority**: “official permission; sanction”) і схвалення як благословення (**blessing**:

“*approval or good wishes*”);

б) *тяжіння* проявляється через семи, які вказують на наступну дію або стан. Такі семи мають семантичні ознаки “можливість, допустимість чого-небудь”, “потреба в чомусь”, “прагнення до чогось”. Так, семою “*прагнення до мети*” об’єднуються лексичні значення аксіономенів *воля, мрія, цілеспрямованість*, так само як семою “*intention, purpose*” (намір, мета, прагнення) – *spirit, mind, dream, will*.

Лексичні значення українських іменників *життя, історія, прогрес* і англійських слів *culture, perfection, education, civilization, progress* об’єднуються через семи “*розвиток*” і “*development, improvement*” (розвиток; удосконалювання), завдяки яким однаково експлікується процес, унаслідок чого відбувається зміна, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого;

в) *ремінісцентний зв’язок* виявляється через семи, які вказують на стан або дію, що передували теперішньому. Такі семи мають семантичні ознаки “після, внаслідок (чогось)”, “через щось”. Напр., лексичні значення іменників *доля і удача* поєднано ремінісцентним зв’язком через сему “*перебіг подій, збіг обставин*”, експлікуючи їх як такі, що ніби не залежать від бажання, волі людини. Вказівки на “*угоду, договір*” і “*agreement, conformity*” (договір, погодженість, узгодженість) констатують заздалегідь встановлені взаємні зобов’язання сторін, об’єднуючи ремінісцентним зв’язком лексичні значення аксіономенів *злагода, мир, право* і полісемантів *order, sympathy, justice, virtue, harmony, peace, legality, decency, solidarity, consensus*.

Сема “*training*” (навчання; підготовка; освіта) пояснює сутність навчально-виховного процесу як передумови, що закладає підвалини культури (*culture*), дисципліни (*discipline*) і освіти (*education*).

Високі, благородні почуття людини можуть слугувати підґрунтям для формування соціальних, моральних і релігійних цінностей. Так, вказівки на “*почуття задоволення*” (*блаженство, гордість, добро, щастя*) і калькований еквівалент “*pleasure*” (насолода; задоволення) (*love, honour, pride, happiness*), “*почуття поваги*” (*благоговіння, любов, повага, честь*), “*почуття прихильності, доброзичливості*” (*благоговіння, доброта, любов, співчуття, симпатія, уважність*), відданість (“*affection, attachment*”) релігійно-християнським традиціям (*spirituality, religiosity*), милість (“*favour*”) (*grace, sympathy, mercy, blessing, respect, benevolence, friendship, kindness*) об’єднують лексичні значення як українських, так і англійських аксіономенів;

г) *темпоральний зв’язок* проявляється через семи, що вказують на часову віднесеність стану, і мають семантичну ознаку “в певний період”. Так, іменники *життя, час* поєднано темпоральним зв’язком через сему “*період часу, вік, літа*”. Англійськими відповідниками зазначених українських аксіономенів виступають іменники *life, time*, які, в свою чергу, семантизують тривалість життя (“*lifetime*”). Вказівка на проміжок часу, обмежений певними датами, подіями (“*period*”), є загальною для аксіономенів *life, time, grace, space, pride*, а сема “*interval*” (інтервал) тлумачить мовні одиниці *time, space*. Лексичне значення *zenith* як вершини

розвитку людського життя (“*the heyday of human life*”) або найкращого періоду, розквіту чогось (“*the heyday of something / the best period of something*”) поєднає аксіономени **time** і **pride**;

д) *локальний зв'язок* розкривається через семи, що мають локальні характеристики. Так, семи “маєток, помістя, володіння”, “країна” об'єднують лексичні значення аксіономенів **держава** і **батьківщина**.

Спільна для слів **space**, **civilization** сема “*area(s)*” (площа, ділянка), так само як “*world, universe*” (світ, всесвіт) для лексичних одиниць **nature**, **space** представляють семантичний аспект «локальності», розкриваючи сутність певного простору придатного для користування (**space**: “*an area available for use*”), заселених районів на противагу рідко заселеним областям, пустелям тощо (**civilization**: “*populated areas, as contrasted with sparsely inhabited areas, deserts, etc*”), матеріального світу, всесвіту в сукупності всіх феноменів (**nature**: “*the physical world, the universe, with all its phenomena*”), світу; космосу (**space**: “*world, universe*”);

е) *інструментальний зв'язок* виявляється через семи позитивного або негативного забарвлення, які вказують на предмет, речовину, явище, що зумовили певний стан речей. Такі семи можуть мати характер метамовного або мовного позначення. Так, метамовне позначення сем “*те(мі), що(чим)...*”, “*що-небудь (щось)...*” з уточнюючою характеристикою трансформується в архісему (предмет, явище, стан і т.і.) для формування конкретності і визначеності дефініцій аксіономенів **гордість** (“*те, чим гордяться*”), **життя** (“*те, що реально існує*”), **культура** (“*те, що створюється для задоволення духовних потреб людини*”), **мрія** (“*те, що створене уявою, фантазією*”), **надія** (“*те, на що можна надіятися, покладатися, що є відрадою, опорою для кого-небудь*”), **наука** (“*те, що повчає, дає життєвий досвід; порада, урок, напучення*”), **обов'язок** (“*те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління*”), **пам'ять** (“*те, що нагадує про кого-, що-небудь*”), **честь** (“*те, що дає право на шану, повагу, визнання*”), **щастя** (“*те, що викликає відчуття найвищого задоволення життям, дає радість кому-небудь*”), **творчість** (“*те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного кимось*”), **закон** (“*що-небудь неминуче, незаперечне*”), **життя** (“*щось дороге, необхідне, важливе*”), **мудрість** (“*що-небудь складне, трудне*”), **мрія** (“*щось нереальне, нездійсненне*”).

На матеріалі англійської мови метамовне позначення “*non-physical part of a person*” (нематеріальна частина людини) уточнюється в тлумаченнях аксіономенів **spirit** (“*the non-physical part of a person which is the seat of emotions and character or manifested as an apparition after their death; a ghost*” – нефізична частина людини, яка уособлює місце зосередження емоцій і характеру, або представ в якості духа померлого, привиджується деяким людям) і **soul** (“*the complex of human attributes that manifests as consciousness, thought, feeling, and will, regarded as distinct from the physical body*” – сукупність рис людини, що на відміну від фізичного тіла проявляється як свідомість, міркування, почуття і воля).

Мовні позначення сем репрезентують конкретизованіші засоби, способи для досягнення чогось. Наприклад, семи “*твір (твори), витвір*” (**праця, мрія**), “*чинні закони, правила*” (**закон, порядок, право**), “*наказ, вимога, розпорядження*” (**воля, закон**), “*положення, твердження, судження*” (**істина, логіка**) об’єднують відповідні аксіономени інструментальним зв’язком і предметно визначають їхню семантику, а саме: **праця** – “літературний твір, наукова робота або витвір мистецтва”, **мрія** – “витвір уяви”; **закон** – “встановлене найвищим органом державної влади загальнообов’язкове правило, яке має найвищу юридичну силу”, “сукупність таких загальнообов’язкових правил та державних постанов, що визначають суспільні відносини людей”, **порядок** – “чинні де-небудь закони, правила”, **право** – “система встановлених або санкціонованих державою загальнообов’язкових правил, що виражають волю панівного класу або всього народу”; **воля** – “вимога, наказ”, **закон** – “розпорядження, веління, обов’язкове для неухильного виконання”; **істина** – “положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом”, **логіка** – “формалізовані судження, знання і правила виведення нових суджень”.

У досліджуваному англomовному матеріалі знаходимо сему “*legal document*” на позначення юридичного документа, яким визначається право на здійснення влади (**power**), реалізацію волі (**will**), упровадження конституції (**constitution**). Семантична структура аксіономени **law, style, will, truth, constitution** вміщує посилання на твердження, вираження чого-небудь (“*statement, expression*”), надаючи кожному з них обов’язкову силу. На певних правилах (“*rule(s)*”), що входять до семантики мовних одиниць **law, style, art, democracy**, або принципах (“*principle(s)*”), які покладено в основу лексем **life, right, spirit, law, soul, truth, morality, justice, logic, democracy, humanism, rationalism**, базується характер і специфіка досліджуваних слів на позначення громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових та естетичних цінностей. Аксіономени **art** і **culture** об’єднано семою “*arts collectively*”, за якою мистецтво зумовлюється наявністю всіх його видів загалом: живописом, музикою, літературою й танцями (**art**: “*arts collectively, such as painting, music, literature, and dance*”), а культура – мистецтвом, музикою, літературою та пов’язаних з ними іншими видами інтелектуальної діяльності, що також розглядаються разом (**culture**: “*art, music, literature, and related intellectual activities, considered collectively*”).

Семою “*particular detail (point)*” детермінуються відмінні особливості трьох слів **time, style, respect**, що визначають точку в часі на годиннику (**time**: “*a particular or definite point in time, as indicated by a clock*”), специфічну або відмінну форму конструкції (будови) характерну якомусь типу мистецтва або твору (**style**: “*a particular or distinctive form of construction in any art or work*”), певний аспект, момент, деталь (**respect**: “*a particular aspect, point, or detail*”).

III. “*Розходження*” позначає зв’язок, заснований на протилежності змісту сем і включає такі види:

а) *антонімічний зв’язок*, що передбачає полярність як слів на позначення цінностей, так і сем, що їх структурують. Наприклад, серед протиставлених

аксіономенів знаходимо наступні варіанти слів: *користь* (у значенні “матеріальна вигода для кого-небудь”) / *щедрість*; *стриманість* / *наполегливість*; *людина* / *Бог*; *незалежність*, *суверенітет* / *солідарність*, *соборність*; *privacy* (приватність) / *solidarity* (солідарність); *humility* (сором’язливість) / *initiative* (ініціатива, спритність); *informality* (неформальність) / *legality* (легальність; дотримання букви закону).

Контрастність сем за значенням виявляється і в наступних прикладах: “страждання” (*терпіння*) / “раювання” (*блаженство*); “інтимність” (*любов*) / “невинність, цнотливість” (*добродієність, честь*); “привид, примара”, “фантазія” (*мрія*) / “дійсність, реальність” (*доля, життя, істина, правда*); “пихатість”, “надмірно висока думка про себе і зневага до інших” (*гордість*) / “людинолюбство” (*гуманізм, людяність*); “дозвілля” (*свобода, час*) / “труд, робота, служба” (*праця*); “самотійність” (*ініціатива, суверенітет*) / “колективна співпраця” (*колективізм*); “переносне, іронічне значення” (*добро, закон*) / “солідність, серйозність” (*авторитет, відповідальність, повага*); “restraint” (стриманість): *chastity, moderation, temperance* / “energy” (енергія): *life, spirit, soul, power, will, vitality*; “sexual intercourse” (статеві стосунки): *love, knowledge* / “virginity; celibacy” (невинність, цнотливість): *honour, virtue, chastity, honesty*; “splendour, magnificence” (блиск, велич, розкіш, пишнота): *pride, glory* / “simplicity” (простота): *chastity, modesty*; “secrecy” (секретність, таємність): *privacy, confidence* / “reputon” (слава, популярність): *glory, fame, prestige*; “silence” (тиша; мовчання, безмовність): *order, peace* / “joy” (радість; веселощі): *felicity, happiness*; “fantasy” (уява, фантазія), “daydream, reverie” (мрії; сон наяву; повітряні замки): *dream* / “reality” (дійсність, реальність; реальне існування): *nature, objectivity, life*; “self-effacement” (прагнення триматися в тіні): *humility* / “bravery” (хоробрість, сміливість, мужність): *virtue, courage*;

б) *несумісність* проявляється через так звані “інклюзивні негативні семи” (в термінах Стерніна Й. А.), які мають відбивальний характер і генетично не залежать від якихось інших сем в семемі. Їхня наявність в структурі значення пояснюється самою специфікою об’єкта номінації [5]. Досліджуваний мовний матеріал засвідчив, що в словникових тлумаченнях деяких аксіономенів зустрічаються вказівки на експліцитне (наявність негативних морфем) або імпліцитне заперечення. Напр., словами *воля* і *свобода* через експліцитно-інклюзивну негативну сему “*перебування не в неволі*” пояснюється перебування не під арештом, не ув’язненим, не в клітці, не на ланцюгу і т. ін. Додатковими лексичними значеннями для вказаних аксіономенів виступають однофункціональні семи: “*особисте життя вдома*” (на противагу військовій службі, перебуванню в навчальному закладі закритого типу тощо), “*звільнення від кріпацтва*” (*воля*) і “*легкість, відсутність утруднень у чому-небудь*”, “*простота, невимушеність у поведженні*” (*свобода*).

Україномовний аксіономен *слава* через інклюзивні негативні семи “*поговор, пересуди*”, “*безчестя, ганьба*” (імпліцитна негація) і англomовний аксіономен *fame* в архаїчному значенні “*rumour*” (чутка, поголоска, поголос) актуалізують свідомо

неправдиві або викликані необізнаністю з фактами чутки, звістки про кого-, що-небудь; плітки або те, що завдає неслави. Вказані семи виконують диференційні функції, відмежовуючи лексичні значення негативного забарвлення від інших додаткових значень тематичного ряду позитивної семантики: **слава**: “загально визнане значення”, “визнання”, “добре ім’я”, “героїчні подвиги”, “бойовий поклик, ура”; **fame**: “reputation, standing” (репутація; слава, добре ім’я), “celebrity” (славетна людина, знаменитість).

Аксіономени **art** і **diplomacy** об’єднуються семою “artfulness or cunning in dealing with people” на позначення хитрощів, підступництва, лукавства в формі неправдивих слів, що інколи застосовуються як маніпуляції в спілкуванні між людьми. Негативна за ознакою сема “prison sentence” (вирок) характеризує аксіономен **life** в сленговій формі як довічне ув’язнення (“a sentence of life imprisonment”), а **time** – як строк позбавлення волі (“a term in prison”). Полісемант **care**, наприклад, у формі множини (cares) за імпліцитно-інклюзивною негативною семою означає тривогу, неспокій, занепокоєння (“trouble; anxiety”), а в однині – опіку (“guardianship”), медичний догляд (“medical treatment”);

в) **протидія** виявляється як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджаючи їй. Так, у п’ятій групі аксіономенів із середнім ступенем полісемії сучасної української мови наявні контрастні семи “відмовлення від життєвих благ” і “в науці”, які вказують на протидію і об’єднують лексичні значення шестизначного слова **аскетизм**. Дія “відмовлення від життєвих благ” у відлюдництві і як наслідок “умертвіння плоті” через надзвичайну стриманість для досягнення моральної досконалості, спрямована проти іншої дії – наукового обґрунтування положень **аскетизму** як релігійно-етичного вчення, і, по суті, перешкоджає їй.

Протидія сем спостерігається в семантичній структурі аксіономенів **liberty** і **freedom**, де контрастують указівки на фамільярність, безцеремонність в усному мовленні або поведінці (“familiarity in oral speech or behaviour”) і право користуватися всіма привілеями спільноти (“the right to enjoy all the privileges in a community”). Подібна протилежно-зорієнтована спрямованість функціонування сем має місце і в лексичній структурі аксіономенів **time** і **mercy**. Перший іменник уживається для передачі як родового акту пологів (“childbirth”), так і смерті як припинення життєдіяльності (“death”), а другий – для опису милосердного ставлення до злочинця, ворога; суперника (“an attitude towards an offender, adversary, who is in one's power or care”) і випадку, що заслуговує на подяку, оскільки перешкодив чомусь неприємному або полегшив страждання (“an event to be grateful for, because it prevents something unpleasant or provides relief from suffering”).

Висновки дослідження. Отже, провівши аналіз функціонування сем українських та англійських аксіономенів у межах матриць відповідно до виділених типів зв’язків “входження”, “сходження” і “розходження”, відмітимо, що всі представлені їхні підвиди (“входження”: гіперо-гіпонімічний (родо-видовий) зв’язок, перетин, синонімічний зв’язок, градуальний зв’язок, партитивний зв’язок; “сходження”: фазовий зв’язок, тяжіння, ремінісцентний зв’язок, темпоральний зв’язок, локальний зв’язок, інструментальний зв’язок; “розходження”:

антонімічний зв'язок, несумісність) детально охарактеризовано прикладами співвідношень аксіономенів досліджуваних аксіологічних фрагментів лексичних систем двох мов.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в поглибленому вивченні ціннісних парадигм українського, англійського та французького мовних соціумів, досліджуючи багатозначну та моносемічну структуру аксіономенів.

Література

1. Полевые структуры в системе языка: сб. науч. труд. / [под ред. З. Д. Поповой]. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1989. – 198 с.
2. Сорока Т. В. Семантика найбільш багатозначних англійських аксіономенів / Т. В. Сорока // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць / відп. ред. Фабіан М. П. – Ужгород : ПП «Антдор-Шарк», 2014. – Вип. 12. – С. 189–200.
3. Сорока Т. В. Семантична структура англійських аксіономенів із середнім ступенем полісемії / Т. В. Сорока // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія : «Філологія» : зб. наук. праць / гол. ред. І. В. Ступак – Одеса, 2014. – Вип. 11. – Т. 2. – С. 64–67.
4. Сорока Т. В. Семантична характеристика аксіономенних спільностей (на матеріалі сучасної англійської мови) / Т. В. Сорока // Мова і культура : (Наук. журнал). – К.: ВД Дм. Бураго. – 2014, – Вип. 17. – Т. II (170). – С. 288–296.
5. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи / Стернин И.А. – Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1985. – 221 с.
6. Словник української мови: у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка. – Т. 1. – 1970. – 799 с. – Т. 2. – 1971. – 550 с. – Т. 3. – 1972. – 744 с. – Т. 4. – 1973. – 840 с. – Т. 5. – 1974. – 840 с. – Т. 6. – 1975. – 832 с. – Т. 7. – 1976. – 723 с. – Т. 8. – 1977. – 927 с. – Т. 9. – 1978. – 916 с. – Т. 10. – 1979. – 658 с. – Т. 11. – 1980. – 699 с.
7. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1963. – V. I – 1240 p. – V. II. – 1308 p. – V. III. – 488 p. – V. IV. – 532 p. – V. V. – 758 p. – V. VI. – 820 p. – V. VII. – 1216 p. – V. VIII. – 936 p. – V. IX. – 386 p. – V. X. – 396 p. – V. XI. – 493 p. – V. XII. – 105 p.

Summary

The purpose of the article is to highlight system-defined semantic relations between Modern Ukrainian and English axionomens of different degrees of polysemy within matrices. The object of the study is lexico-semantic groupings of words denoting philosophical, world outlook, scientific, social, political, moral, religious, legal, aesthetic values of distantly related languages. The subject of the study is structurally-defined

organization of axionomens qualified as determined linguistic units taken from the Ukrainian and English lexicographical sources. Semantic types of axionomen relations based on identity, proximity and contrast of semes' content make up the findings of our research. The usage of three basic types of semantic connections ("entry", "convergence", "divergence") and their subtypes has been justified. The practical value of the research lies in the use of its results for fundamental studies of all lexico-semantic sub-systems denoting value paradigms in Ukrainian, English and French language societies.

УДК 811.133.1'367

ПЕРШИЙ СТУПІНЬ ДИНАМІКИ СИНТАКСИЧНОЇ КОГЕЗІЇ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ (на матеріалі художньої оповіді)

Станіслав О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Постановка наукової проблеми та її значення. Предметом нашої зацікавленості став синтаксис сучасної французької мови, а саме – синтаксичні зв'язки, сполучуваність елементів у межах висловлення, надфразової єдності, тексту тощо. Попри значні напрацювання у даній сфері, питання синтаксичної зв'язності (у нашій інтерпретації – когезії) залишається актуальною темою дослідження для лінгвістів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання синтаксичної зв'язності були неодноразово у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних синтаксистів (О. Андрієвської, О. С. Ахманової, Л. Г. Ведіної, В. Г. Гака, К. Долініна, Л. І. Ілії, О. Реферовської, О. М. Рочняка, Н. О. Шигаревської, Ch. Bally, F. Brunot, J. Damourette, J. Dubois, A. Martinet, A. Sauvageot, A. Séchehaye, R.-L. Wagner та багатьох інших). Як правило, дослідники у своїх розвідках орієнтувались на: 1) опис форми, засобів мови (план вираження), 2) семантичне значення мовлення (план змісту), 3) функціональне призначення мови (комунікативний план) [2]. На основі цього у французькому мовознавстві окреслились численні напрямки та підходи до вивчення синтаксису. Варто вказати, що більшість із них зосередились на аналізі синтаксичної зв'язності слів, словосполучень, окремих речень. У нашому дослідженні ми розглянемо засоби синтаксичної зв'язності не речень між собою, а речень у межах висловлення, тексту, тобто, коли вони мають текстоутворююче значення. Власне у текстоутворюючій функції синтаксична зв'язність набуває статусу когезії.

Мета і завдання статті. За законами діалектики, когезія (як і будь-яка інша форма, явище, процес) розвивається, оновлюється, видозмінюється, перебуває у